

LITERKA

Informační zpravodaj Památníku písemnictví na Moravě Květen-Červen / 2023

Milí čtenáři Literky,

v průběhu měsíce června zažívá Památník písemnictví na Moravě tradičně první vrchol návštěvnické sezony. Není divu, dvě výstavy jsou otevřené, třetí se k nim záhy přidá. A jelikož se na letošní výstavní počiny váže řada dalších aktivit, dovolili jsme si přítomné číslo pojmout (až na jednu výjimku) zcela výstavně. Zde malá rekapitulace: První z našich letošních výstav, jež je věnována grafickému dílu Maxe Švabinského, čeká na počátku července významná obměna: grafiky totiž nesnesou delší světelnou expozici. Kolegyním kurátorkám se ale podařilo zajistit opravdu velké množství tisků od partnerských institucí i soukromých sběratelů. Část grafik se proto obmění – pokud už jste tedy naši výstavu Švabinského viděli a líbila se Vám, určitě přijďte po začátku července znovu! S naší literární výstavou, zaměřenou letos na ženské spisovatelství v moravském prostředí, vás průběžně seznamujeme prostřednictvím malého medailonkového seriálu, který v tomto měsíci pokračuje textem o prozaičce a sběratelce lidové kultury Františce Stránecké. Ke dvojici výstav přibude na konci června ještě výstava třetí – tentokrát architektonická. Vůbec poprvé se budeme v Památníku písemnictví blíže věnovat osobnosti Jana Blažeje Santiniho, a to prostřednictvím výstavního projektu, který přiblíží geometrické principy jeho architektury stavící most mezi středověkem a barokní dobou. Vernisáž proběhne v úterý 27. června v 18 hodin. Jedinou „nevýstavní“ výjimku této Literky představuje krátká zpráva o blížícím se finále literární soutěže Skrytá paměť Moravy. Průběhu letošního ročníku, jakož i vítězům se budeme na stránkách Literky obsáhle věnovat v letním dvojčísle.

Příjemné čtení Vám přeje Jiří David

VERŠE MĚSÍCE

MELANCHOLICKÁ

Eva Suková

Den nachýlil se ke spánku
večer se líbá s nocí
sudička zpívá vřetánku
blues o zbytečných krocích

Den nachýlil se ke spánku
cikády znějí sborem
sáčky si tančí ve vánku
před zhaslým megastorem

TŘI OTÁZKY PRO MARKÉTU MERCOVOU

Letos si připomínáme 150. výročí od narození malíře a grafika Maxe Švabinského. Co pro vás tato osobnost konkrétně znamená?

Jako mnoho Kroměřížanů jsem se i já s Maxem Švabinským „setkávala“ běžně již od dětství, když mě cesty městem dovedly k jeho mozaikovým lunetám, původně určeným pro Národní divadlo, ke kamennému stolu v Podzámecké zahradě, u kterého jako mladý student sedával a kreslil, nebo k malému domečku v Jánské ulici, kde se v roce 1873 narodil. Tehdy jsem ještě netušila, že budu mít možnost potkávat Švabinského tvorbu i profesně v Muzeu Kroměřížska, které se stará o umělcův reprezentativní Památník.

V Památníku proběhla přednáška o Osudových ženách Maxe Švabinského. Jaké byly jeho inspirativní ženy a čím jej inspirovaly?

Pro životní příběh Maxe Švabinského platí výrok Charlese Baudelaira, že „muži vychovaní ženami a mezi ženami se vůbec nepodobají ostatním mužům“. Dokladem toho je jeho pevná citová vazba na milovanou maminku nebo tetu Máry, skutečnou a respektovanou hlavu jejich malé rodiny. Do života mu však brzy vstoupily další osudové ženy – jeho první velká láska, manželka a umělecká inspirace Ela Švabinská, druhá žena Anna Vejrychová, která do jeho díla vnesla smyslové okouzlení, až fascinaci milovanou osobou, a femme fatale, baronka Sidonie Nádherná.

Jaké aktivity má nachystáno Muzeum Kroměřížska k tomuto výročí?

K letošnímu kulatému výročí připravuje Muzeum Kroměřížska ve spolupráci se Švabinského kruhem přátel výtvarného umění (který mimochodem slaví sto let od svého založení) celou řadu akcí. Mimo jiné to bude od 26. 5. do 17. 9. 2023 výstava nazvaná Učitel a žák. Max Švabinský a Antonín Marek Machourek. Ve dnech 13. 9. – 14. 9. 2023 se bude konat odborná konference Umělec a město a bude také vydána pamětní medaile, jejímž autorem je významný výtvarník a medailér Karel Zeman.

*Markéta Mercová (*1968) vystudovala historii, český jazyk a literaturu na Masarykově univerzitě v Brně a také obor starožitník na Rudolfské akademii v Praze. Působí jako historička v Muzeu Kroměřížska a také jako předsedkyně Švabinského kruhu přátel výtvarného umění v Kroměříži a je členkou výboru Klubu UNESCO Kroměříž.*

FRANTIŠKA STRÁNECKÁ (9. 3. 1839 VELKÉ MEZIŘÍČÍ – 27. 5. 1888 BRNO)

První český písničkářka spisovatelka na Moravě se narodila ve Velkém Meziříčí, kde byl její otec purkrabím na zámku. Po zrušení vrchnostenské správy v roce 1848 se rodina přestěhovala do Stránecké Zhoře, podle níž si později zvolila pseudonym. Oproti tehdejšímu zvyklostem se vzdělávala společně se svými bratry, učila se latinu a francouzštinu, privátně vystudovala nižší gymnázium. Její vlastenecké cítění ovlivnili otec František Všetečka, farář Jan Havlíček, pod jehož vedením studovala, a také Ignát Kerschner (1826–1896), za něhož se provdala v roce 1855. S manželem žili nějakou dobu v Berehovu v Uhrách, poté

v Uherském Hradišti. Františku Stráneckou okouzila lidová kultura moravského Slovácka, pravidelně se však vracela také do rodného kraje. Impulzem k literární tvorbě byla smrt matky a vzpomínky na pohádky, které si pamatovala z dětství. Její první kniha *Pohádky z Moravy* (1868) byla vydána na doporučení K. J. Erbena, z ohleduplnosti ke společenskému postavení manžela spisovatelka poprvé použila pseudonym Františka Stránecká. V roce 1874 se rodina přestěhovala do bytu na Veveří č. p. 5 v Brně. Dosud sbírala a vydávala především moravské pohádky, pořekadla a hádanky, nyní začala psát také povídky a literární činnosti se věnovala soustavně. V roce 1877 otiskla v časopise *Koleda* trojici povídek *Monika*, *Hana*, *Brychtová* pod společným názvem *Z našich hor*. Postupně začala spolupracovat s řadou dalších časopisů a kalendářů, její texty otiskoval např. *Obzor*, *Komenský*, *Literární listy*, *Národ a škola* či *Moravan*. Zájem o lidovou kulturu Horácka v okolí Velkého Meziříčí a Slovácka postupně přerostl v systematický sběr: Stránecká obkreslovala a vyšívala vzory, zapisovala recepty na lidová jídla, zaznamenávala říkadla a písničky, všímala si zařízení vesnických chalup i statků. Národopisná rovina jejích povídek se pro ni stala charakteristická, dějovou linii doplňovaly podrobné popisy zvyků a krojů, svátků, lidové písně a pořekadla. Svě náměty čerpala ze všech oblastí a žánrů lidové slovesnosti. Respekt si získala jako moravská spisovatelka, která pro českou literaturu objevila lidové prostředí Horácka a Slovácka. Zapojila se také do aktivit brněnské Vesny, při ženském vzdělávacím spolku Vesna založila národopisný odbor (1885). V květnu 1888 Františka Stránecká onemocněla tyfem a po několika dnech nemoci podlehla. (ap)

PROMĚNY ŠVABINSKÉHO

Po tříměsíčním vystavení tvorby malíře a grafika Maxe Švabinského v Památníku dojde na začátku července k přeměně části originálních grafik za jiné sbírkové předměty. Návštěvník, který navštíví výstavu Básník obrazu – Max Švabinský a literární inspirace, bude mít tak

jedinečnou možnost seznámit se s vícero díly samotného malíře během jediné výstavy. A jaké proměny lze očekávat? V portrétních grafikách se setkáme s výměnou spisovatele Jana Nerudy za spisovatele Antonína Sovu, Švabinského autoportrét a portrét jeho druhé ženy Anny bude nahrazen portréty mladšího Švabinského na lavičce v Podzámecké zahradě v Kroměříži a ve starším věku. Ani ilustrace k básním Jaroslava Vrchlického nezůstanou beze změny. Také portréty básníka a prozaika Karly Hynky Máchy a prozaika a dramatika Julia Zeyera doznají obměny. Je tedy stále na co se těšit... A jelikož v září dosáhne výstava svého vrcholu, připravujeme již nyní další komentovanou prohlídku na 12. září 2023 od 16 hod. Srdečně jsou všichni zváni!

(mš)

NAPSALA JSEM KNIHU

Výstava s podtitulem Spisovatelky v literárních dějinách Moravy od Marie von Ebner-Eschenbach po Věru Sládkovou představuje deset autorek tvořících od poloviny 19. století do začátku 21. století. Na Moravě se buď narodily, nebo se přistěhovaly z Čech, všechny ale spojuje literární dílo, v němž ztvárnily např. národopisná témata, společnost a realitu moravského venkova či maloměsta. Většina prezentovaných spisovatelek patří mezi všeobecně

známé osobnosti, výstava se proto zaměřuje především na okolnosti, za jakých jejich díla vznikala. Jaké překážky musely překonávat baronka Marie von Ebner-Eschenbach, matka tří dětí Gabriela Preissová či komunistickým režimem odmítaná Věra Sládková, než se jejich knihy dostaly ke čtenářům? Jakým tématům se ve své tvorbě věnovaly? Osobní reflexi procesu psaní nabízejí deníky, paměti a korespondence spisovatelek, které podávají svědectví o tvůrčích i osobních krizích, přijetí u čtenářů či vztazích mezi soudobými literáty. Součástí expozice jsou také osobní předměty spisovatelek, např. psací potřeby, knihy či kabelky, které doplňují části dobového oděvu či dekorativní předměty bytového zařízení. Výstava je v Památníku písemnictví na Moravě k vidění do 29. října 2023.

(ap)

SKRYTÁ PAMĚŤ MORAVY

Ve středu 21. června se v Památníku písemnictví na Moravě sejdou mladí literáti, kteří se letos zúčastnili Skryté paměti Moravy. Téma 17. ročníku „Sám nejsi nic“ oslovilo 228 soutěžících, tradičně největší odezvu měla literární soutěž v Jihomoravském kraji. Oproti předchozím letům se s velkým zájmem setkala také v Moravskoslezském kraji, ale své příznivce má po celé republice. Keramické ceny, které opět vytvořila Ludmila Kovářiková, čekají na předání, kdo z deseti finalistů či finalistek

si je nakonec převezme, zůstává tajemstvím až do poslední chvíle. Odborná porota rozhodovala ve složení Olga Jeřábková, Anežka Soukupová, Romana Dominika Hrbatová, Tomáš Jeřábek a Libor Kalina, protože však zaslané příspěvky porotci hodnotí anonymně, jména nominovaných soutěžících zůstávají překvapením i pro ně. Slavnostním odpolednem provede moderátorka Monika Brindzáková a hosté se mohou těšit nejen na autorská čtení oceněných textů, ale také na hudební vystoupení studentů Konzervatoře Brno – kytaristy Lukáše Herůdka a akordeonisty Denyse Povožnickova. Na závěr si mohou zájemci prohlédnout historickou benediktinskou knihovnu a navštívit aktuální výstavy Památníku věnované Maxi Švabinskému a spisovatelkám, které se zapsaly do literárních dějin Moravy. (ap)

RAJHRADSKÉ RUKOPISY NA VÝSTAVĚ

Nestává se příliš často, že bychom na stránkách Literky anoncovali výstavní počin jiný než Památníku písemnictví nebo Muzea Brněnska. V tomto případě rádi uděláme výjimku. Letošní muzejní událostí nadregionálního významu je bezpochyby výstavní projekt Eliška Rejčka: Dar středověku. Vznikl při příležitosti 700. výročí založení ženského cisterciáckého kláštera na Starém Brně královnou-vdovou Eliškou Rejčkou. Ta jak známo dala klášteru do vínku devět liturgických rukopisů mimořádné kvality, které se po zrušení řeholního domu za josefinských reforem rozptýlily do světa. Největší část tohoto souboru je dnes uložena v rakouské národní knihovně, jeden je v držení Moravského zemského archivu v Brně a dva (žaltář a antifonář) zakoupil roku 1828 pro rajhradský klášter Řehoř Volný. Nyní se od roku 1782 vůbec poprvé sedm z nich sejde opět na jednom místě a kolegům ze Špilberku je třeba složit hold: z kurátorského pohledu se jedná o mimořádný počin. I proto nám bylo ctí se projektu zúčastnit a rajhradské rukopisy do výstavy zapůjčit. Výstava potrvá do 20. srpna, rajhradské rukopisy však budou k vidění pouze do 17. července. Abychom rukopisům i něco vrátili, jeden z nich se k nám bude vracet oklikou: po skončení zápůjčky zamíří žaltář do restaurátorské laboratoře MZA, kde bude podrobně prozkoumán a dojde ke stanovení závazného postupu jeho konzervace. Je to první a důležitý krok, abychom tyto památky předali v pořádku příštím generacím. (jd)

SANTINIOVSKÝ ROK

Ačkoli rajhradský Památník sídlí v klášterním areálu, jemuž nezměnitelnou podobu vtiskl génius barokní architektury Jan Blažej Santini Aichel, nebyla v naší nabídce této osobnosti dosud věnována samostatná pozornost. Příležitost k nápravě poskytl letošní rok, a to ve spojitosti s výročím architektova úmrtí. Připravili jsme projekt, který bude stát na třech pilířích: výstavě, přednáškách pro širokou veřejnost a edukačním programu pro základní a střední školy. **Výstava** má za cíl představit geometrická pravidla Santiniho architektury. Vychází z hypotézy, že existuje jednotný kompoziční princip, který Santini svým stavbám vtiskoval a který tvořivě převzal ze středověké architektury. Tuto hypotézu výstava dokládá na analýze konkrétních staveb ze šesti míst a na jednom nerealizovaném návrhu: Panenské Břežany (kaple sv. Anny), Mladotice (kaple Jména Panny Marie), Mariánská Týnice (kostel Zvěstování Panny Marie), Křtiny (kostel Jména Panny Marie), Žďár nad Sázavou (poutní areál na Zelené Hoře, Dolní hřbitov, konvent), Chlumecko nad Cidlinou (zámek Karlova Koruna), Rozsochatec (nerealizovaný návrh kaple). Autorem výstavy je Ladislav Moučka, poprvé byla uvedena v roce 2019 v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze. Nedílnou součástí výstavy jsou struktivní modely Santiniho architektury od studentů Fakulty architektury VUT a fotografie analyzovaných staveb od Věroslava Škrabánka. **Přednáškový cyklus** bude zahrnovat nejprve vystoupení prof. Jiřího Kroupy z Masarykovy univerzity s tématem „Santini a Rajhrad“ o spojení architekta a zdejšího zadavatele, probošta Antonína Pirma, o realizaci stavby a o změnách, ke kterým během výstavby došlo. Druhá v pořadí bude přednáška doc. Jaroslava Drápala z Fakulty architektury VUT: „Za branou všednosti: sémantika Santiniho architektury“ – o významových vrstvách Santiniho staveb a o shodách či rozdílech santiniovské a dnešní architektury. Nakonec přijede sám autor výstavy Ladislav Moučka, který bude hovořit nejen o výstavě, ale i na dalších ukázkách bude demonstrovat geometrické principy propojující Santiniho s odkazem středověké architektury. **Edukační program** „Santiniho stopou“ se bude věnovat nejen Santiniho osobnosti, ale i vztahu mezi jeho architekturou a životem (zbožností) v barokní době. Během programu budou využity jak skutečnosti prezentované ve výstavě, tak i pobyt v konkrétní Santiniho realizaci, tedy v rajhradském opatském chrámu. Náplň se bude skládat z několika zastavení spojených s interaktivitou a se zážitkovými formami učení. Z edukačního programu bude ve třech víkendových termínech vytvořen také workshop pro rodiny s dětmi. (jd)